

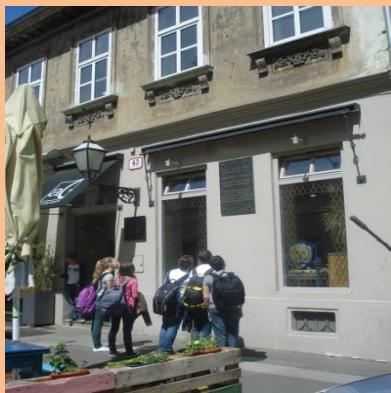
Senija Badić, prof., Zagreb

Tragom književnika Augusta Šenoe

Doći u Zagreb, a ne proći tragom velikog **Augusta Šenoe**, tvorca hrvatskoga modernog romana, pjesnika, pripovjedača, prevoditelja, feljtonista, reformatora kazališta, kritičara i novinara, jednostavno je nezamislivo. On je ostavio duboki pečat u našoj književnosti i stvaranju čitalačke publike. Obilježio je svojim imenom jedno čitavo književno razdoblje 19. st. koje nazivamo Šenoino doba. Znakovito je da se rodio iste godine kad je osnovana Ilirska narodna čitaonica u Zagrebu. Nosio je optimizam i polet hrvatskoga naroda cijeli svoj život. **Rodio se 14. studenoga 1838.** kao sin doseljeničkog biskupskega slastičara u **Vlaškoj ulici na broju 43.** Na krštenju u **crkvi sv. Martina**, koja se također nalazi u **Vlaškoj ulici**, dobio je ime po ujaku August, Ivan Nepomuk i po djedu Eduard. U roditeljskoj kući nije mogao naučiti hrvatski jezik jer ga njegov otac ponijemčeni Čeh i majka Slovakinja – nisu znali. Govorilo se samo njemački. Nažalost, majku mu je umrla kad je bio star svega osam godina. Imao je braću Teodora, Juliju i Aurelu. Tijekom Šenoina djetinjstva obitelj se selila više puta u Vlaškoj ulici tako da su stanovali i na kućnom broju 45 i 47. Mali Šenoa igrao se sa svojim vršnjacima nedaleko, u parku Ribnjak.

Vlaška ulica - rodna kuća i crkva sv. Martina u kojoj je kršten A. Šenoa

Polazio je pučku školu za dječake u Opatičkoj 22 koja se nalazila u sjevernom dijelu zgrade današnjeg Muzeja grada Zagreba kod Popovog tornja. Pohađao je prvi razred gimnazije u Pečuhu u Mađarskoj, zatim je nastavio školovanje u Gornjogradskoj gimnaziji na Trgu svete Katarine u kojoj je slovio kao jedan od najboljih učenika. Kako je tada u školi nastavni jezik bio njemački, neki profesori potakli su kod Šenoe želju za učenjem hrvatskoga jezika. Među njima bili su: Adolf Veber Tkalcović, Antun Mažuranić, Vjekoslav Babukić, Matija Mesić ... Kao gimnazijalac mladi Šenoa upoznaje i Ljudevita Gaja, vođu ilirskog pokreta te često posjećuje Gajevu knjižnicu u Gospodskoj ulici (Ćirilometodskoj). Nakon gimnazije počeo je studirati na Pravoslovnoj akademiji. Bio je vrlo obrazovan i znao je brojne jezike (grčki,

latinski, njemački, talijanski, francuski, mađarski). Ipak nije mogao upisati željenu visoku diplomatsku školu u Beču zbog osviještenog domoljublja, hrvatskog podrijetla te niže socijalne i staleške pripadnosti. Kasnije je uz potporu biskupa Strossmayera nastavio pravni studij u Pragu. Marljivo je učio slavenske jezike i engleski te surađivao u praškim listovima. Vrativši se sa školovanja u Zagreb, počeo se baviti književno-publicističkim radom. On je u dvadeset godina književnog stvaranja napisao toliko djela da se smatra najplodnijim hrvatskim književnikom do pojave Nazora i Krleže.

“*Za njega je hrvatstvo bilo poveznica ne samo s rodnom zemljom, nego i sa svim ljudima uopće; osjećaj zanosnog humaniteta u najplementijem smislu riječi. Hrvat i čovjek za Šenou su sinonimi.*” (Ivo Frangeš) Iznad svega volio je svoj rodni grad te mu je posvetio pjesmu koja je do danas ostala himna glavnom gradu svih Hrvata. Osim pjesme Zagrebu, naslovnice romana *Zlatarovo zlato* i pripovijetke *Karanfil s pjesnikova groba*, plakete građanina, stranice časopisa *Vijenac*,

ZAGREBU

Povrh starog Griča brda,
kao junak lijep i mlad,
smjele glave, čela tvrda,
slavni stoji Zagreb-grad;
živ, ponosit,
jak, prkosit,
kad slobode plane boj.
Tko tu kliko ne bi:
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade divni moj!

Mnoge bure povrh njega
prosu svijeta udes ljut,
ali pod krilom našeg stijega
on stajaše tvrd i krut.
Ljutit stresa
juriš bijesa
i razmrvi vraka roj.
Tko tu kliko ne bi:
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade divni moj!

čiji je bio urednik,
na stupu piše još i
ovo:
„Kad
August
Šenoa
izide iz

svoje rodne kuće u susjedstvu i prošeće starom Vlaškom, pokraj samoga sebe, nadamo se da će se zadovoljno osmijehnuti...” **Zagrepčani vole Šenou. I ne samo Zagrepčani !**

To potvrđuje i pjesnik Jure Kaštelan koji je u svom govoru o 150. obljetnicu Šenoina rođenja prilikom svečanog otkrivanja spomenika rekao: „*Pripada svome vremenu i svom narodu. Slijedi trag čovjeka u palači i kolibi pa je tim tragom došao i ostao uz nas. Šenoin spomenik podignut je u srcu nas čitalaca, a sad je izišao na ulicu stvaran književnik uobličen vizijom kiparice Marije Ujević - Galetović.*“

Ove stihove nalazimo i na stupu Šenoinog brončanog spomenika kiparice Marije Ujević-Galetović koji je na inicijativu književnika Zvonimira Milčeca postavljen 1988.g. na križanju Branjugove i Vlaške ulice.

Šećući dalje starim dijelom grada nailazimo na tragove koji nas podsjećaju na njegovo ime i djelo. Vremeplovom putujemo u prošlost... Upoznat ćemo važna mjesta , ulice, spomenike vezane uz Šenou, zapisati i fotografirati, a kasnije načiniti plakat, mapu ili videozapis.

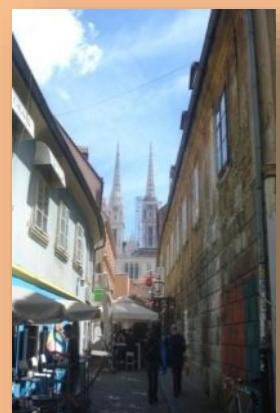
Time ćemo obogatiti svoje znanje iz književnosti i kulturno-povijesnim znamenostima Zagreba.

Ne zaboravimo što je Matoš rekao o Šenoi : „*Dok je Griča, živjet će i on jer on mu je pravi pjesnik. Oko glave mu je bršljan sa starih ruševina, a taj ne gine. Kamen propjevao...a pjesma kamenja ne gine, već se predaje od naraštaja u naraštaj... on je najzagrebačkiji zagrebački sin*“.

(Griču) i tu ispravu zlatnim pečatom ovjerio hrvatsko – ugarski kralj Bela IV. Treći važan događaj se zbio 1850.u Šenoino vrijeme kad su se Kaptol, Gradec (Grič) i okolna naselja ujedinili u zajednički grad – Zagreb. Sigurnim korakom stižemo do **glavne gradske tržnice Dolac** te skulpture Petrice Kerempuha, narodnog šaljivca na Opatovini koju je izradio Vanja Radauš. Zanimljivo je da je i Šenoa u tijeku svog studiranja u Pragu pisao neka svoje pjesme na češkom jeziku te ih potpisao pseudonimom - Petrica Kerempuh !

Žurimo starinskom **Skalinskem ulicom**, nekoć stube (ulazni prolaz Štengice) i spuštamo se **do Tkalciceve** (staro ime Potok) . Ovuda je u prošlosti i tekao potok Medveščak (zvali su ga i Crikvenik) za razliku od danas gdje se na uličnim terasama Zagrepčani rado okupljaju i druže.

U hladovini malog parka ispod sunčanog sata stoji spomenik Stjepana Gračana podignut novinarki i književnici Mariji Jurić Zagorki. I ona je na svoj zanimljiv i jedinstven način čitateljima prenijela duh staroga Zagreba.

Ugledavši malu ulicu **Krvavi most**, koja kratko povezuje Tkalčićevu i Radićevu, vremeplov nas na trenutak vrati u doba stoljetnih sukoba između stanovnika Kaptola i Gradeca na mostu preko potoka Medveščak.

Penjući se strmom **Radićevom ulicom** (Dugom ulicom) dolazimo do kuće broj 9 u kojoj je Šenoin otac otvorio slastičarnicu, a onda do kuće na broju 36 gdje je kasnije na drugom katu književnik živio sa svojom suprugom Slavom pl. Ištvanić i djecom.

Put nas dalje vodi

do znamenitih **Kamenitih vrata**. To su jedina preostala vrata kojima se ulazilo na Gradec opasan snažnim utvrdama u XIII. st. Moglo se ulaziti i izlaziti iz grada još kroz Mesnička vrata na zapadnom dijelu grada te na sjeverna Nova vrata uz Popov toranj, na kraju Opatičke ulice. Kasnije su otvorena i mala poljska vrata Dverce u blizini kule Lotrščak, nedaleko današnje gornje postaje uspinjače.

Zanimljiva je povijest Kamenitih vrata. Davne 1731.g., na dan 31. svibnja, grad je zahvatio velik i razoran požar. Vatra je uništavala sve pred sobom. Iznad Kamenitih vrata stajala je slika Majke Božje. Ali dogodilo se tada nešto neobično! Okvir je izgorio, ali slika je ostala neoštećena. Za Zagrepčane to ima posebno značenje te se slika danas čuva u udubljenju prolaza, u kapelici na oltaru Kamenitih vrata.

Majka Božja od Kamenitih vrata postala je zaštitnica grada i veliko zavjetovalište gdje joj građani zapaljenim svijećama odaju zahvalnost. Tog nadnevka obilježava se i Dan grada Zagreba

Šenoa je u romanu *Zlatarovo zlato* svojim likovima oživio povijesna zbivanja druge polovice XVI. st. kada su se

oko vlasništva Medvedgrada sukobili zagrebački građani i Stjepko Gregorijanec, feudalac i hrvatski podban. Ipak, okosnicu romana čini tragična srbina i ljubav dvoje mlađih, feudalčeva sina Pavla Gregorijanca i Dore, kćeri zlatara Petra Krupića.

Izašavši kroz vrata prema Kamenitoj ulici, **zaustavili smo se kod kipa Dore Krupićeve**. Na kućnom broju 5 stanova je prelijepa zlatarova kći. Koliko je bio uspješan kipar i medaljar Ivo Kerdić da ovjekovječi Dorin lik, najbolje se možemo uvjeriti čitajući Šenoin opis: “*Bijaše bistra, živa... Divna li oku milja! Kad je nedjeljom i svetkom, idući od rane mise preko Markova trga kući svojoj , premetala drobne nožice, obuvena crvenima šiljastim postolicama, kad joj se lijepa glavica njihala pod kitnom partom, a bujne joj se crne plete spuštale niz plavetni janjećim krznom ošiveni zobun, kad je ručicama držala na prsim veliki srebrom okovani molitvenik, stidno gledajući pred sebe, da nisi mogao spaziti munjevita oka od dugih svikalikih trepavica, bio bi rekao svatko: eto, svetica sišla sa oltara među svijet da milim pojavom razveseli snuždene ljude.*“

Kako je lijepa Dora bila bez majke, o njoj se brinula kuma Magda „paprenjarka“. Šenoa kaže: „*Magda bila je uistinu glava vrlo čudnovata. Mršava kao svijeća, žuta kao vosak, imala je šiljast pri kraju zavinut nos , poput šljive proteglice, a vrh nosa dlakavu bradavicu... svatko bio bi pomislio, Magda je vještica. Prišivak „paprenjarka“ pako nadjenuše joj zato: U svem gradu ne bijaše ni velikaške ni građanske žene koja bi bila umjela mijesiti paprenjake kao što Magda. Stoga je bilo i svetkom i petkom dosta jagme za njezinim paprenjacima, i sam varoški sudac Ivan Blažeković znao je kadsto ostaviti lijep dinar u njezinoj kesi.*“

Ušli smo u obližnju suvenirnicu i potražili paprenjake. Znatiželjno smo razgledali paketiće tog zagrebačkog neobičnog aromatičnog kolača- keksa od prhkog tijesta. U njemu ima meda, oraha i papra te se miješaju ljuti i slatki okus. Najbolje prija uz šalicu čaja, posebno u zimske blagdanske dane. Bilo vam u slast!

MAGDINI PAPRENJACI

45 dag brašna – oštrog

18 dag masti, 15 dag šećera

15 dag oraha , 1 jaje,

3 žumanjka , 2 žlice meda,

cimet, klinčić, papar , muškatni orah

Priprema: U brašno razdrobite mast, dodajte šećer, mljevene orahe, jaje, žumanjke, med, cimet, malo klinčića u prahu, muškatnog oraha i papra. Sve to umiješajte u prhko tijesto. Ostavite ga stajati oko 1-2 sata na hladnom mjestu, zatim ga razvaljavajte na dasci do debljine prsta i režite kekse specijalnim drvenim kalupom za paprenjake. Ako nema takav kalup, možete ih oblikovati pomoću ukrasnog kotačića za kekse, pomoću čaše ili raznih drugih oblika za sitne kolačice. Složite ih na namašćeni pleh, pospite brašnom i pecite oko 25 minuta na temperaturi 200-220 C.

Napomena: Za ukusne paprenjake važno je dozirati navedene začine, a da nijedan previše ne prevladava. Pravi drveni kalup za paprenjake je posebno izrezbaren narodnim motivima.

Zastajemo uz najstariju zagrebačku ljekarnu. Odlučujemo skrenuti desno **u Opatičku ulicu**. Šećući uz ograde lijepih palača, stižemo **do Muzeja grada Zagreba**. I August Šenoa kao zaslužni građanin, Zagreba, našao je svoje mjesto na prvom katu gdje se nalazi i soba s njegovim radnim stolom i nekoliko izloženih zanimljivih fotografija, dokumenata, pisama.

Na stolu su dvije metalne pločice.

Na jednoj piše:
„Za ovim stolom
radio je kao
gradski senator
veliki književnik
i pjesnik August
Šenoa.“

Uza sav golemi stvaralački književnički rad, punih četrnaest godina marljivo je zarađivao za život svoje obitelji u gradskoj službi. Prezaposlen August Šenoa radio je dvokratno. Pisao je u noćnim satima, rukom, uz svjetlo petrolejke.

Na drugoj pločici stihovi: „*Momu stolu*“ Šenoa mu se obraća s gorčinom: „*O moj stole birokratski/ Ljuto li si meni drvo./ Oteo si meni tatski,/ Čilih lieta doba prvo.*“ U ovoj sobi Šenoa nije sam, već je dijeli s velikim skladateljem, svojim suvremenikom, Ivanom pl. Zajcem. Imaju oni još nešto zajedničko. Šenoa, kao tadašnji ravnatelj Hrvatskog zemaljskog kazališta, pozvao je Zajca iz Beča kako bi se u Zagrebu osnovala stalna hrvatska opera.

Pri izlasku iz muzeja ugledali smo **spomen-ploču s brončanom bistom**, rad kipara Emila Bohutinskog . Nalazi se na pročelju Popovog tornja, zgrade nekadašnje pučke škole koju je

polazio mali Šenoa, Ovdje je postavljena kao uspomena na njezinog najpoznatijeg učenika. Škola je kasnije nosila njegovo ime (sve do 1976.g. kada je zatvorena). Znatiželja nas je tjerala dalje Šenoinim tragom prema **Trgu sv. Marka**.

Crkva sv. Marka tu postoji još od XIII. st. jer je kralj Bela IV. 21. ožujka 1256. posebnom poveljom dopustio građanima da osam dana prije i poslije blagdana Sv. Marka Evađelista na trgu pred crkvom održavaju sajam. Na njezinom oltaru Sv.

Križa hrvatski banovi su polagali prizegu. Ona danas uz Katedralu, Kamenita vrata i kulu Lotrščak predstavlja simbol grada Zagreba, posebice zbog krova na kojem su grbovi grada Zagreba i Trojedne Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije.

Uz brojne pisce i Šenoa je napisao povijesni roman *Seljačka buna*. U njemu je opisao borbu seljaka protiv feudalaca pod vodstvom Matije Gupca, vođe najveće bune kmetova u Hrvatskoj. Seljaci su ustali

zbog tlačenja na vlastelinstvima.

Gubec je i sam bio kmet feudalca

Franje Tahija, poznatog po svojoj okrutnosti. Buna se proširila od Susedgrada i Cesagrada cijelim Hrvatskim zagorjem do Varaždina i u kraj između Save i Kupe . Pod vodstvom Matije Gupca borilo se oko šest tisuća seljaka kosama, vilama i batovima protiv dobro naoružane plemićke vojske. Nakon krvave bitke 1573. g. kod Stubičkih Toplica, buna je ugušena, a Gubec uhvaćen i doveden u Zagreb. Pogubljen je tako da su mu stavili na glavu užarenu krunu kao „seljačkom kralju“. Po predaji to

se dogodilo ispred crkve sv. Marka dok prema drugim izvorima saznajemo da je to bilo na gornjogradskom stratištu koje su zvali Zvjezdišće (danasm je tamo kino Tuškanac). Na uglu Trga sv. Marka i Ćirilometodske ulice uočavamo reljef – kamenu mušku glavu koji nas podsjeća na povijesni **Gupčev lik**. Izradio ga je Ivan Drenski.

Produžili smo niz **Ćirilometodsku ulicu** koju su nekad zvali i Gospodska zbog njegovih reprezentativnih zdanja kao što je stara Gradska vijećnica u kojoj je Ivan Kukuljević Sakcinski 2. svibnja 1843.g. održao prvi govor na hrvatskome jeziku, a 23. listopada 1847.g. Sabor proglašio hrvatski jezik službenim i uredovnim. U toj istoj zgradi je bilo i staro Hrvatsko zemaljsko kazalište (Stankovićovo) gdje je izvedena prva drama na hrvatskom jeziku *Juran i Sofija ili Turci pod Siskom*

Ivana Kukuljevića Sakcinskog te prva hrvatska opera *Ljubav i zloba* Vatroslava Lisinskog. Ova ulica ima važno mjesto za mladog Šenou jer često boravi kao gimnazijalac u Gajevoj tiskari, ali i za Šenou tridesetogodišnjaka kada 1868.g postaje umjetničkim **ravnateljem Hrvatskog zemaljskog kazališta**. Okušao se on i kao dramaturg napisavši 1870.g. svoju jedinu dramu *Ljubica*. Ta je „*komedija i napeta i smiješna, a pogoda srce zagrebačke malograđanstine Šenoina vremena.*“ (Ante Bežen)

Odmah iza ugla je **Katarinin trg**. U zgradi na broju 5 nalazi se najstarija **zagrebačka gimnazija** koju je pohađao mladi Šenoa i uz svoje profesore otkrivaо snagu hrvatske riječi. Nijednog prolaznika ne može ostaviti ravnodušnim ljepota barokne **crkve sv. Katarine**. U njoj je pak služena misa zadušnica 16. prosinca 1881. g. za prerano umrlog Šenou. Grič je u suncu i sjeni ...Izmjenjuju se sadašnjost i prošlost.

Put nas dalje vodi do **uličice Dverce** gdje se nalazi 30 metara visoka **kula Lotrščak**. Nekad su ovdje bila „poljska vratašca“ kako bi se moglo ući u Gradec. Još od XIII. st. kula Lotrščak čuvala je Gradec – Grič i njegove stanovnike od neprijatelja. Zanimljivo je da je u to doba taj najstariji dio Zagreba bio širok svega 350 metara, a dug 500 metara.

Zvono u kuli je imalo zadatak upozoravati svoje građane da se gradska vrata zatvaraju. Danas je Zagreb jedini grad na svijetu gdje top nema metu, već Zagrepčanima uredno objavljuje podne, a oni usklađuju vrijeme na svojim satovima.

Odakle ime Lotrščak ? „*Lotrščak se isprva zvao Kula od Dverca, ali od 1646. – kada je u njemu smješteno zvono - campuna latrunculorum tj. zvono pustahija, piganaca i klateži, zagrebačkih lotrijaša, počelo se zvati Lotrščak. Vrata su se ljeti zatvarala u 22 sata, zimi u 21 sat.*“ (Branko Špoljarić)

„*Šenoi Zagreb bijaše punom riječi smisao života. Nema povjesnog mjesta u gradu, a da ga nije dotaknula njegova ruka, pogledalo oko ili dostigla riječ.*“ (Milan i Zdenko Šenoa)

I sam je napisao u predgovoru romana *Zlatarovo zlato*: „*Kupio sam ovdje, kupio onđe, prebirao zapisnike, račune, učio knjige i stare i nove. Kopao sam da iskopam ruševine staroga Zagreba, kopao da uskrisim iz groba stare Hrvate kakvi bijahu u zboru, u domu, na bojištu... U duši mojoj oživiše davne slike, ja sam ih skupio, nacrtao, i evo ih pred tobom, štioče dragi.*“ Premda Šenoa neizmјerno voli Zagreb i Zagrepčane, kad ustreba, vrlo je kritičan prema njima. Mnogi ne znaju da je Šenoa bio prvi

čovjek grada pod Sljemenom, njegov gradonačelnik. Toliko je volio svoj Zagreb da se na toj dužnosti razbolio pomažući ljudima u zbrinjavanju nakon velikog potresa 1880.godine. Pošto je zbog velike hladnoće i iscrpljenosti zaradio upalu pluća, umro je već iduće godine.

Prekrasan je pogled „*povrh starog Griča brda*“ na grad koji se stalno razvija i raste...Danas je to milijunski grad, a 1857. g. kada je Šenoa imao 19 godina u njemu je živjelo svega 16 657 stanovnika.

Ispred kule Lotrščak nalazi se najkraća **uspinjača** na svijetu s prugom dugom samo 66 metara. Izgrađena je poslije Šenoine smrti i puštena u promet 1890.g. Do tada su do kule Lotrščak vodile drvene stube. Zagrepčani su tadašnju parnu uspinjaču zvali „zapinjača“ jer je često dolazilo do kvarova. Donja je postaja odmah do Ilice, glavne zagrebačke ulice, u nekad Bregovitoj , a danas **Tomićevoj ulici**.

Zanimljivo je da je Ulica Josipa Eugena Tomića dobila ime po književniku koji je značajno povezan s imenom Augusta Šenoe. On je dovršio Šenoin posljednji roman *Kletva*.

Nastavljamo Šenoinim tragom spuštajući se polagano **Strossmayerovim šetalištem** Znakovito za Šenoinu biografiju i školovanje jest ime đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera koji mu je pomogao i bio mecena tijekom studiranja.

Kamenim kockama uspinjemo se **Mesničkom ulicom** visoko do kuće u kojoj je živio Šenoa sa svojom obitelji. Upravo je ovdje napisao svoj povijesni roman *Seljačku bunu*. Kažu da i radnja pripovijesti *Kanarinčeva ljubovca* podsjeća na Mesničku: "Uzlazeći nekom ulicom u Zagrebu, opazit ćeš na desnoj strani kuću vrlo kukavnu na tri sprata, ne računajući sobe pod krovom".

U kući na broju 34 proveo je desetak godina sve do svoje smrti 1881. Ispod prozora na katu nalazi se spomen – ploča, reljef s njegovim likom koji su postavila Družba braće hrvatskog zmaja. Šenoa je tada imao samo 43 godine. Više od 6000 Zagrepčana ispratilo ga je na Mirogoj, njegovo

posljednje počivalište.

Obilježavajući 130. godišnjicu smrti književnik Ivan Golub u ime Matice hrvatske, čiji je i Šenoa nekad bio potpredsjednik, rekao je:

„Vjerujemo da je kroz vrata smrti, prerane smrti, August Šenoa ušao u život, vječni život. Ušao je ne praznih nego punih ruku, punih književnih djela, romana i pripovijesti, pjesama i osvrta, dobrih djela...“

